

JAN GAASENBEEK

IK,
KINKEL!!

Want ieder zal zijn eigen last dragen.

Galaten 6:5

Bertram klemde met moeite zijn hand om de half afgeslagen deurklink en keek met een laatste wanhopige blik naar de tuin waar de storm de weinige overgebleven tere gewassen had neergesabeld zoals een veldheer die opdracht had gegeven de laatste vijandelijke manschappen over de kling te jagen.

Hij sloot met moeite de deur en keek half verwilderd, half verbijsterd naar het interieur van zijn woning, sinds hij zijn vrouw en zijn kinderen had weggebracht was dit houten huis, bedekt met leem waardoor op koude dagen door de brandende kachel een gezellige warmte ontstond, tot een kil en koud ongestavrij oord verworden, daar waar het licht niet meer danste in het bescheiden olielampje en ontbrak in het flakkerende haardvuur. Uitgeput liet Bertram zich vallen op de enige stoel die het vertrek rijk was en legde gelaten zijn hoofd in zijn handen. Hij had alles verloren, zijn vrouw Odile, zijn schattige blonde dochters; Sofie, Bet en Metje, alle oogsten waren mislukt, het water van de put was vergiftigd, de

fruitbomen gaven geen vruchten meer,
ongedierte tierde welig, hij had en
daarover maakte hij zich nog de minste
zorgen, schulden bij de rentmeester, hij
kon al twee jaar lang de pacht niet meer
betalen.

Wat dat zou betekenen liet zich
gemakkelijk raden.

Bertram voelde de krachten uit zijn
lichaam vloeien toen hij gelaten zijn ogen
liet dwalen door het halfduister van zijn
bescheiden woning.

Nog even gleed zijn blik naar beneden,
zijn voeten, vreselijk toegetakeld, kloven
en zweren, onbehandeld, spoedig zou het
van kwaad tot erger gaan.

Er viel niets meer te beginnen, een
knapzak, gevuld met de laatste schamele
bezittingen was alles wat hem nog restte.

I

Bertram had de eenvoudige deur van zijn woning, gehangen in hingsels van eigen huisvlijt, met een duw opengestoten, moeite had hij om de deur te kunnen openen, de opgewaaide aarde had een dun laagje gevormd die het Bertram probeerde te beletten, dat de deur met een zwaai kon worden geopend.

Vergenoegd keek Bertram uit over zijn eigen moestuin, als kleine pachter kon je niet zonder, je moest geluk hebben met het verbouwen en het oogsten, het geluk was nog het meest stralend wanneer een koopman op bezoek kwam die een gedeelte van de oogst voor een goede prijs overnam, ter gelegenheid waarvan, Odile, zijn aanbeden vrouw, hem niet zelden voorhield te gemakkelijk met de aangeboden prijs in te stemmen, ze hadden het tenslotte echt niet breed en een gedeelte van het jaar moesten ze zichzelf verhuren als loonwerkers. Bertram schudde met zijn hoofd, hij liet

zijn zwarigheden voor vandaag
wegvloeien in de wind gelijk het lichte
zand werd weggevoerd naar een
onbekende bestemming.

Trots keek Bertram naar de onlangs
uitgegraven waterput, de wanden waren
verstevigd met ruwe stenen, de hard
geworden leem hield de wand bij elkaar
en zorgde voor een ondoorlaatbaar
geheel, welgemoed liet hij de emmer langs
het katrol zakken, de familie zou hier een
weldaad aan beleven, ze konden er
tenslotte alles mee, wassen, koken,
besproeien en het belangrijkste, ze
hadden de beschikking over schoon
drinkwater.

Op de achtergrond hoorde hij het vrolijke
gegiechel van de drie meisjes waarvan de
jongste, Metje amper in staat was met de
twee oudere zussen mee te doen, wat
Sofie en Bet niet hinderden in hun
pogingen hun kleine zusje zoveel mogelijk
bij alles te betrekken aangespoord door
hun moeder, Odile, die niet naliet af
en toe corrigerende opmerkingen te laten
horen wanneer het enthousiasme van de
meisjes gedurende het spel te grote

vormen dreigde aan te nemen.

Bertram slaagde erin de volle emmer in een vloeiende beweging tot de rand van de waterput te tillen, de emmer stootte lichtjes tegen de rand van waaruit een brokje steen in de diepte verdween en tegelijkertijd morste Bertram een deel van het heldere water over zijn met vuil bedekte tuniek, een verontwaardigd gesis verliet zijn lippen wat Odile die in de deuropening was verschenen meewarig deed hoofdschudden.

Haar echtgenoot werkte vaak snel en vlug daar waar een langzamere handeling was vereist om het beste resultaat te behalen.

Bertram nam zich regelmatig voor langzamer en daardoor nauwkeuriger te werken, zijn ongeduld won het vaak alsmede de overtuiging dat alles gebaat was bij een snelle en tegelijkertijd goede handeling.

Odile snelde naar voren en nam met een stevige grip de emmer van hem over, de onbesuisde manier van Bertram bij het manoeuvreren van de gevulde emmer had bij haar een lichte wrevel opgewekt, met een schuin oog keek ze naar de drie

meisjes, die zo naar het leek verdiept waren in hun eigen wereld, ze voelde dat het noodzakelijk was een niet aflatende aandacht te hebben op hun bezigheden, Bertram zou ze later wel spreken, het zinde haar niet dat er nu reeds een stukje, al was het zo te zien maar een splinter, van de waterput was afgesprongen.

Bertram ontweek haar waarschuwde blik, hij had het plotseling druk met de bloeiende kruiden in een hoekje van de moestuin, de meeste burens haalden onverschillig hun schouders op bij het zien van deze minieme hoeveelheid kruiden, tenslotte kon je die gratis bekomen bij de dichtstbijzijnde abdij waar monniken dagelijks zwoegden om hun kruidentuin in een goede conditie te houden, wat hier hoe onbeduidend ook, ten koste ging van de opbrengst van de moestuin.

Bij gelegenheid krulden de lippen van Odile minachtend over zoveel onbegrip, de salie die hier weelderig groeide stond bekend om zijn vruchtafdrijvende eigenschappen, haar grootmoeder, herinnerde ze zich nog heel goed had haar

met opgeheven vinger gewaarschuwd;
'niet te veel kinderen, kindlief, ze putten je
uit, is niet goed voor je.'

Odile knikte onwillekeurig wijs voor zich
uit, je liep als vrouw altijd het risico om op
een aanvallige leeftijd te sterven in het
kraambed, zeker minder kinderen
betekende minder handen die de arbeid
konden verlichten, maar tegelijkertijd
minder monden om te voeden, wat het
zwaarst woog moest het zwaarst wegen,
de weinige kinderen die je kreeg moesten
zo gezond en sterk mogelijk zijn.

De kapelaan van de dichtstbijzijnde abdij
had hierover reeds zijn zorgen geuit,
kinderen waren een geschenk, wat niet
zomaar zonder reden kon worden
geweigerd, desgevraagd deelde hij Odile
mede dat de eerwaarde pastoor erop
rekende, dat Odile en Bertram op hun
dwaalwegen zouden terugkeren en zich
zouden voegen naar de kosmische orde,
naar hogere machten die het Al in de hand
hadden hetgeen voor mensen
onbegrijpelijk mocht lijken toch was het
raadzaam zich hieraan te onderwerpen
om Gode niet onwelgevallig te zijn.

Snelle voetstappen, rauwe stemmen
hadden zijn betoog onderbroken terwijl
Odile verbijsterd over zoveel onbegrip
zich had afgewend en Bertram
onbegrepen de kapelaan had aangestaard.
Hoe kon het bestaan, dat een natuurlijk
proces op natuurlijke wijze afgebroken
inging tegen de kosmische orde.

De kapelaan had zich verstoord met
terneergeslagen blikken stilzwijgend
afgewend, zijn woorden verwoeien reeds,
de redeloosheid van mensen deed hem
telkenmale zoeken naar de juiste woorden
om hen ervan te overtuigen, ze konden nu
eenmaal niet begrijpen dat ze niet alleen
niet aan God gehoorzaamden maar
ingingen tegen de kosmische orde
waaraan zelfs God was onderworpen.

Bertram had natuurlijk geen weet van
deze bespiegelingen, het enige wat hij
wist, dat je moest uitkijken zodra de Kerk
woorden tot je richtte, ook al verstond je
vaak de inhoud niet, er werd iets van je
verlangd, meestal gewoon blinde
gehoorzaamheid.

Odile had inmiddels, in weerwil van haar
tengere gestalte, de volle emmer al

klotsend en plassend naar achteren gebracht, daar waar ze het water nodig had voor het schoonmaken en het koken en hopelijk hield ze nog wat over om de goot naast de geit van de grootste smurrie te ontdoen.

Glimlachend en met een lichte verontrusting sloeg ze haar kinderen gade die in een hevige kibbelpartij waren verwickeld waarvan de oorzaak lag in de gevonden munt naast de groep, de aanwezigheid van Odile zorgde ervoor dat de gemoederen niet al te hoog opliepen al verloor Bet, de middelste, een ogenblik haar zelfbeheersing waarna een snelle corrigerende blik van Odile volgde, menigeen keek naar de kinderen van Odile en Bertram met een mengeling van genoegen en misprijzen, de kinderen waren zo bedeesd en bescheiden, een argeloze bezoeker trof de kinderen niet anders dan hangend aan de rokken van Odile, zich afvragend of dat de meisjes in hun toekomstige leven wel voorzien zouden zijn van de nodige hardheid om het onzekere, ongewisse bestaan het hoofd te bieden.

Bij dergelijke gelegenheden maakte Odile een lichte buiging en verklaarde desgevraagd, dat haar kinderen niet anders waren dan zachtaardig en goedmoedig maar herhaalde ze dan met enige stemverheffing; men moest goed begrijpen, en dat had ze al meermalen waargenomen en wel dat het venijn dicht onder de oppervlakte van de twee oudste kinderen leefde, in ieder geval voegde ze eraan toe, de jongste, Metje had in dit opzicht nog geen stem in het kapittel hoewel in dit opzicht ze zich in de toekomst niets anders kon voorstellen. Bertram kam na zijn ronde in de moestuin aan gekuierd, voordat hij aan het werk ging, zou een koffie meer dan smaken en keek met welgevallen naar zijn kinderen, inwendig glimlachte hij als hij eraan dacht dat sommige echtgenoten bij dit tafereel ontstemt het vertrek in kwamen stuiven al donderend, dat het gedonder subiet afgelopen diende te zijn, tenslotte waren hun koppen nog niet geheeld van de wonden opgelopen gedurende de laatste vechtpartij. 'Allez, jullie koppen zijn nog niet geheeld,

galgenaas,' met toevoegingen van een treurig laag allooi.

'Het zou fijn zijn als je je wat meer om de kinderen bekommerde,' Odile liep al rammelend met de lege emmer naar het fornuis in de hoop, dat Bertram haar opmerking niet zou zien als een verwijt maar veeleer als een aanmoediging om de band met zijn kinderen te verstevigen. Bertram schokschouderde wat, hij wilde niet onverschillig lijken, hij was een andere opvoeding gewend, maar was zijn huisvrouw ten zeerste gaan waarderen om haar niet alledaagse zienswijzen, niettemin voelde hij zich vreemd bezwaard bij de gedacht aan nadere binding met zijn kinderen, hij hield zielsveel van hen, dat durfde hij echter nooit hardop te bekennen en een sterke band, hij had daar moeite mee immers kindersterfte kwam vaak voor, Bertram, hij was angstig voor die pijn, die kon je niet wegstoppen, hoe sterker die band hoe heviger de pijn, zo vreesde hij terwijl hij Metje aanhaalde haar tere blonde krullenkopje strelend. Odile bekeek het tafereeltje met

welgevalen, zo zag ze het graag, de kinderen waren gek op hun vader, maar inwendig vergaf ze Bertram zijn terughoudendheid, zijn opvoeding zou daaraan wellicht hebben bijgedragen, daar werd niet van je verwacht dat je je tijd deelde met de kinderen, er viel tenslotte veel te doen, altijd was er werk aan de winkel, ontspannen met je kinderen deed je hoogstens op zondag gezeten vanuit de zorg, trouwens het werd voor mannen toch niet stoer gevonden veel tijd in kinderen te steken, kinderpraat was niet bevorderlijk voor je, anderen zouden weleens geen hoge dunk van je kunnen hebben.

'Je moet voorzichtiger zijn met het oor van die beker, ik zie vanuit de verte al dat er een barst in zit, ' kwam het plotseling aangerateld vanuit de mond van Odile, die dit gezellige moment aangreep om een huishoudelijke mededeling te doen en als enig antwoord draaide Bertram zwijgend de beker kopje rond totdat hij daadwerkelijk de barst gewaarwerd. Hij slaakte een verraste kreet alsof hij nu voor het eerst getuige was van het

naderend onheil, natuurlijk had hij het al langer geleden opgemerkt, zijn scherpe ogen ontgingen geen detail, maar zoveel als hij iets gewaar nam zoveel was het hem te moede de feiten werkelijk onder ogen te zien, immers er moest iets mee gedaan worden en vaak wist hij bij voorbaat al niet hoe te handelen.

'Laten we de beker maar niet langer aan het haakje ophangen,' sprak Bertram nog steeds draaiend aan de beker, op een manier dat het oortje zo min mogelijk in het zicht was, zijn gezicht verlengde zich, hij had er een hekel aan als de orde werd verstoord, een beker dat niet aan de wand op het betreffende haakje hing was tegen de orde der dingen en zeker wanneer het totaal willekeurig ergens in de keuken zou gaan rondslingeren.

Sofie, de oudste, knikte met een wijze blik in haar ogen; 'ik mag het doen,' sprak ze zacht en trippelde met de beker in haar hand naar de kast die een afscheiding vormde waardoor de entree van het huis werd voorzien van een hal en plaatste de beker op ooghoogte op een opstaande rand en keerde zich triomfantelijk om

terwijl Bertram goedkeurend toekeek, op een bepaalde manier was voor zijn gevoel de orde hersteld.

Sofie snelde naar haar moeder waarbij haar rokje lichtjes de benen van haar vader beroerde als ware het een teken dat ze haar vader, woordeloos, had begrepen. Als enig antwoord verhief Bertram zich van zijn zetel, de moestuin had niet alleen inspectie nodig, de pastinaak diende te worden geoogst, de eerste herfstregens hadden zich al aangekondigd, weldra zou het welhaast onmogelijk, in ieder geval heel zwaar worden de pastinaak ongeschonden uit de grond te verwijderen.

Bertram voelde het oogsten van pastinaak altijd als zwaar werk, de spade lag een beetje ongelukkig in de hand, dreigde altijd tijdens het werk weg te glijden, in ieder geval zorgde het vaak voor pijnlijke, gevoelige plekken in de handpalm, het was een last om te dragen, mompelde hij dan voor zich heen en op dergelijke momenten keek Odile zorgelijk toe, immers er was een overschot aan pastinaak en dat moest naar de markt

worden vervoerd, hij was dus van belang dat Bertram ongestoord zijn werk kon doen, dat de last hem niet boven het hoofd zou groeien, het fysieke, daar maakte Odile zich in het algemeen geen zorgen over, Bertram was sterk gebouwd maar zag er, zeker bij de aanvang van zijn werkzaamheden, er enorm tegenop, zozeer zelfs dat Odile meermalen dacht hem te moeten aanmoedigen, wanneer het begin er maar was dan volgde de rest meestal vanzelf.

Bertram was erbij zichzelf goed van bewust dat hij treuzelde bij de aanvang van het werk en ook als hij eenmaal aan de slag was, dan bekroop hem telkens de gedachte, dat de last voor hem te zwaar was om te dragen en waarom, en dat bleef zich maar in zijn hoofd herhalen, alles zo langzaam ging en waarom alles zo lang moest duren en dat er geen eind aan leek te komen en dat na deze taak alweer een volgende taak wachtte.

Bertram's gezicht vertrok wanneer hij eraan dacht, dat het overschot binnen de stadsmuren op de markt verhandeld diende te worden, in weerwil van zijn

stoere uiterlijk was hij geen partij voor de gewiekste handelaren die er geen been in zagen hem het vel over de oren te halen en Bertram moest dan ook al zijn standvastigheid inzetten om een redelijke prijs te bedingen, het liefst, maar dat lag moeilijk want de handelaren tolereerden over het algemeen geen mededingers, deed hij zaken met Ismaël die was altijd redelijk en bij hem viel het niet moeilijk een gunstige prijs te bedingen, niet alleen daarom wilde Bertram graag zaken met hem doen, ook en dat was een uitzondering in de wereldje van markthandelaren had Ismaël interesse in zijn persoonlijke omstandigheden waarbij zijn donkere ogen meevoelend glinsterden wanneer kond werd gedaan van moeilijke oogst- en persoonlijke omstandigheden. Odile zou graag meegaan, de markt, het zakendoen, het zat haar in het bloed maar er moest tol worden betaald en vrouwen waren niet graag gezien binnen de muren en bovendien wist Bertram, gebruikmakend van de grotere pachters die met hun karren de stad binnentrokken, slim ongezien de poorten

van de stad te passeren, de te betalen tol zou zwaar drukken op zijn opbrengsten wat voor de meeste handelaren reden was om zo scherp mogelijk aan de wind te zeilen, Ismaël echter gunde iemand het licht in de ogen.

Odile had hier duidelijk gemengde gevoelens over, er werden zulke vreemde verhalen verteld over Ismaël en zijn volk, een te nauwe band zou in onrustige tijden weleens vervelende consequenties kunnen hebben, ze hadden drie opgroeiende kinderen daar moest ook aan worden gedacht, het ging niet aan om zomaar aan andere handelaren te denken maar het hemd kwam altijd nader dan de rok.

Een gillette weerklonk uit het achterhuis waar de twee varkens die de familie bezat hun domein hadden, Bertram schoot uit zijn klompen en rende kousenvoetend naar de stal, Odile stond verschrikt te kijken met haar handen in haar schort gefrommeld.

'Wat is er gebeurd?' sprak Bertram hijgend van schrik, van inspanning hoefde je niet te hijgen realiseerde hij zich

onmiddellijk, vooral als je nog niet wist wat zich had voorgevallen benam de schrik je adem nog het meest.

Odile wees nog steeds met holle ogen van schrik naar een van de varkens die al knorrend en wroetend zijn weg vervolgde alsof hij van de prins geen kwaad wist wat voor het dier waarschijnlijk ook het geval was tenslotte werd het dier nu eenmaal beheerst door zijn driften daar kon een schreeuw of een harde stok niets aan veranderen, een dier voegde zich nu eenmaal met tegenzin.

'Hij probeerde me te bijten,' sprak Odile nog natrillend van de schrik en van de weeromstuit schoot haar hand weer in het binnenste van haar schort.

'Maar hij heeft me gelukkig niet geraakt hoor, ik schrok alleen zo, vooral daar er tot nu toe helemaal niets van dien aard heeft plaatsgevonden, ik wilde alleen maar een voederbiet wat dichterbij hem toeschuiven.'

'Ja, ze kunnen gemeen bijten,' knikte Bertram gerustgesteld, 'dat was je misschien even vergeten, je kunt ze vaak wel op hun rug aaien of krabben, dat

vinden ze meestal wel prettig maar hun voedsel, daar moet je vanaf blijven, zeker als het al binnen de omheining ligt.'

Bertram leunde met zijn armen gespreid op de houten afrastering die een stevige afscheiding vormde tussen hen en de dieren en keek nadenkend naar de bewegingen van de beide varkens, de varkens waren bijna van levensbelang voor de bedrijfsvoering van zijn bescheiden hoeve die slechts ruimte bood aan de varkens, kippen en wanneer het meezat een enkele geit die het gezin van de broodnodige melk voorzag en intussen probeerde Bertram zich wijs te maken dat het bijtincident inderdaad slechts een incident was geweest terwijl hij ook wel wist dat deze opgroeiende varkens, dit ras kon een geduchte tegenstander zijn die in nood slechts met de riek tegemoet getreden konden worden.

'Ik wilde helemaal niets doen,' herhaalde Odile met schorre stem en keek beteuterd voor zich uit terwijl Bet en Metje aan haar rokken waren gaan hangen en Sofie vanaf een afstand aandachtig toekeek, Sofie was ook geschrokken en leek even haar

moeder te willen troosten waarvan ze zich niet kon voorstellen dat die van enigerlei dier zou kunnen schrikken, haar aandachtige blik volgde ook haar vader, een stoere man die weleens had gepocht, dat hij met blote handen een woedende stier te lijf kon gaan en nu met onrustig tikkende vingers de varkens gadesloeg.

'Blijf voortaan maar van de varkens vandaan,' hernam Bertram met omfloerste stem en probeerde zijn onrust voor zijn gezin te verbergen, 'ze worden wat groter, het zijn geen echte speelkameraadjes, ik zal wel voor hun vreten zorgen.'

Odile deed voorzichtig een pasje naar voren en bevoelde de omheining waarachter de varkens nu vreedzaam zonder enige notitie van Odile aan het wroeten waren.

'Is de omheining wel stevig genoeg?', vroeg ze met enige hapering in haar stem, 'ik bedoel, de varkens, ze zullen nog groeien en wat als ze de omheining...'

'Dat zal niet gebeuren,' antwoordde Bertram met grote stelligheid en onderwierp het bouwsel toch aan een nader onderzoek en al mompelend kwam

hij tot de slotsom, dat de aangebrachte onderste latten versteviging behoefden. 'Er liggen nog wat omvergewaaide bomen achter ons huis, 'hernam Odile met een stem waarin haar vroegere opgewektheid weer viel te bespeuren, haar angsten waren verdwenen als was opeens de zon door de wolken gebroken en verlichtte het de donkere aangestampte aarde rondom het huis.

'Ik kom er nu nog niet aan toe,' sprak Bertram met gemaakte onverschilligheid, 'je weet dat vanaf morgen ik me moet melden op de Zwarte Hoeve bij baas Brekelmans.'

'Daar weet ik niets van,' spinnijdig keek Odile in de richting van haar echtgenoot, zijn plotse onverschillige houding verontrustte haar, niet alleen kreeg ze het gevoel dat de zaak op de lange baan werd geschoven en bovendien er was haar nog niets bekend over de werkzaamheden die bij Baas Brekelmans moesten worden uitgevoerd.

Een gerucht bij de deur trok haar aandacht en met opgeslagen rokken rende ze naar de voordeur waar de onderste

helft gewoontegetrouw was gesloten.
Een knecht van Brekelmans, Slome Jan
gluurde loensend naar binnen.
'Wat mot je,' vroeg Odile kortaf en liet in
een vloeiende beweging haar rokken
zakken.
'Morgen, Baas Brekelmans,' traag vloeiden
de woorden over de lippen van Slome Jan
alsof een rivier niet wist welke richting op
te stromen.
Grinnikend legde Bertram zijn hand op de
schouder van Odile, hij was
klompenkletterend haar nagelopen en
glimlachend genoot hij van zijn roemvolle
ogenblik als kortstondig profeet.
Met een ondeugende blik in zijn ogen
fluisterde hij Odile wat in haar oor zonder
ook maar een ogenblik op te kijken om te
zien waar Slome Jan zo opeens was
gebleven.
Met een speels gebaar belandde een
puntige elle boog van Odile in de maag
van Bertram, al fluisterend vertelde ze dat
Slome Jan angstvallig zijn rechterhand
onder zijn vest had verborgen opdat
niemand zou zien waar zijn rechterhand
was gebleven, er was iets aan de hand met

Slome Jan en weldra zou Bertram bij zijn bezoek aan de versterkte hoeve van Baas Brekelmans wel nader vernemen.

'Weet je dan meer?' vroeg Bertram Odile verbaasd aankijkend, want als iemand iets over de nieuwste van de Zwarte Hoeve zou weten, dan was hij het wel en meestal was het somber nieuws, elk seizoen eindigde wel een van zijn knechten in de tuin van de abdij, Bertram huiverde bij de gedachte, een ongeluk was snel gebeurd, gewonden in meer of mindere mate ernstig vielen elk jaar te betreuren, men fluisterde dat Brekelmans in verbinding met de Boze stond immers onverklaarbare voorvallen zoals afgebroken hefbomen, omvallende staldeuren en plotseling afbrekende takken veroorzaakten heel wat slachtoffers, Baas Brekelmans probeerde ogenschijnlijk met harde hand de orde te bewaren, ondertussen zette hij zijn knechten tegen elkaar op door te schermen met ongelijke beloningen, wie het beste presteerde, daar ging het om en wie daar toevallig niet tegen kon of gewond raakte, die werden gewoon niet

uitbetaald daar deden schreiende weduwen of achtergelaten wezen er niet toe.

Bertram liet dat alles zwijgend aan zich voorbij gaan, bepaaldelijk onwillig om zich te voegen aan de heersende mores die Baas Brekelmans op die manier zijn werkvolk oplegde, schuins werd hij af en toe door hem aangezien, zijn mond maakte vaak woedende lebberende beweginkjes alvorens in een kernachtige vloek Bertram een oor wassing te bezorgen, vaak dreigend zijn loon geheel of gedeeltelijk in te houden waarover Bertram vroeger wel eens zijn beklag had gedaan bij de kerkelijke autoriteiten die opeens verbazend goed op de hoogte waren van relevante bijbel teksten immers er stond geschreven, dat de baas op elk uur van de dag iemand kon aannemen om later te beslissen wat een rechtvaardige beloning zou moeten zijn. 'Schikt u zich in uw lot, mijn zoon, opdat het u later wel moge gaan,' besloot de priester vaderlijk terwijl hij Bertram aanspoorde de kerk te verlaten, waarschijnlijk denkend aan de flessen

wijn die Brekelmans hem aan het eind van het seizoen placht te leveren tezamen met meerdere nuttige voedselwaren die het leven gedurende de wintermaanden naast het haardvuur zouden veraangename.

'Slome Jan bewoog zich zo vreemd,' sprak Odile nadenkend voor zich uit starend in de richting van de moestuin waar op dit moment een eekhoorn tussen de koolbladeren dartelde, wat had het dier daar te zoeken, meestal meden de eekhoorns de moestuin en beklommen ze de daarnaast geplante notenbomen.

'Ach, dat doet hij wel meer, zeker als hij bij iemand op bezoek gaat en vooral als hij een boodschap moet overbrengen,' de stem van Bertram klonk geduldig alsof hij dit voor de zoveelste keer moest vertellen terwijl hij dit voor zijn gevoel gewoon als iets vanzelfsprekend beschouwde om uit te leggen hoe het gedrag van Slome Jan verklaard diende te worden.

'Ja, dat snap ik wel,' klonk het enigszins kribbig uit de mond van Odile alsof ze behoefte zou hebben dat zoiets voor de hand liggend opnieuw moest worden verteld.

'Ik vind het vreemd hoe de dieren zich gedragen, het varken dat me opeens probeert te bijten, de eekhoorns die plotseling belangstelling hebben voor koolbladeren terwijl het gezang van de vogels is stilgevallen terwijl ik zeker denk te weten, dat er geen slecht weer op komst is, er is geen onweer te verwachten,' klonk haar stem weifelend, ze punten van haar schort werden verfrommeld onder haar zenuwachtige handen.

'Haal je nu niet onnodig iets in je hoofd, zeker nu je weet dat ik morgen naar Baas Brekelmans moet,' sprak Bertram afgemeten, hij moest haar de hele dag alleen laten, hij kon in de late avonduren wel naar huis maar toch, de gedachte dat hij zijn vrouw met de kinderen alleen moest laten bedrukte hem, ze woonden aan de rand van een groot duister bos, mooi overdag maar in de avond kon je je er van alles bij voorstellen; geheimzinnig, dreigend soms.

En hoe vaak was het al niet voorgekomen dat verdwaalde reizigers bij hun eenvoudige boerenwoning waren

aangekomen met het verzoek om een beker melk of in ieder geval als dat niet voorradig was een weinig water en staande achter de onderste helft van haar geopende deur reikte ze dan de vreemdeling het gevraagde aan niet zelden vergezeld gaand van zenuwachtige blikken, het zwerversvolk had zo zijn eigen uitdrukkingen waarvan je maar liever van verschoond wilde blijven, derhalve had Bertram het wijs geoordeeld bij zijn afwezigheid een lege beker op de rand van de put te plaatsen zodat een willekeurige passant gedachteloos een verfrissing naar binnen kon gieten al of niet gadeslagen door Odile of een van haar kinderen.

Voor de kinderen met name Bet vormde het gebeuren vaak een vermaak, iedere passant die zonder na te denken een beker water ledigde was een bezienswaardigheid immers de gezichtsuitdrukking van een zwijgend persoon was nu eenmaal een geheel andere wanneer iemand door de omstandigheden aangespoord werd te spreken, gedachteloos staren leverde vaak

de beste mimiek op.

Sofie voegde zich vaak bij haar zus wanneer de vreemdeling voor het moment verzadigd hen de rug toekeerde om aanstonds zijn weg te vervolgen, een licht gekieker weerklonk vanachter een spleet in de deur als de beide zussen de wiebelende gang van een zwerver gadesloegen.

'Misschien heb je wel gelijk,' hernam Bertram met enige toegeeflijkheid, 'het is inderdaad vreemd stil en slecht weer is er zeker niet op komst.'

Enigszins gerustgesteld greep Odile vanachter een gordijn een beeld van de heilige Maagd en klemde in het voorbijgaan een kaars in de houder aan de onderzijde van het beeld, de meeste families hadden op de markt een beeld van de heilige Maagd aangeschaft, dat gebeurde meestal onder het toeziend oog van een priester zo wist hij welke parochianen tot de vromen gerekend konden worden en het belangrijkste, het was voor de boeren een vrijbrief om uit handen te blijven van inquisiteurs, alhoewel er werd gefluisterd dat

sommigen, diep in het woud, nog steeds de beeltenissen van oeroude goden vereerden, op geheime plaatsen werden vreemde rituelen verricht, schedels van reuzenherten hingen boven rokerige vuurtjes.

Dit alles spookte door het hoofd van Bertram terwijl hij zijn vrouw Odile gadesloeg die drukdoende was het beeld van de heilige Maagd een ereplaats te verschaffen op een ruw getimmerde schoorsteen.

Voor Sofie en Bet was niet meer dan een spelletje, die vergaten even dat het plaatsen van het beeld bittere ernst was en dat het beeld alleen dan werd geplaatst wanneer de nood tot grote hoogte was gestegen, vaak gebeurde er helemaal niets wat de feestvreugde voor de kinderen alleen maar verhoogde en vooral Sofie kon zich, ondanks haar jeugdigheid, er niets bij voorstellen dat de afbeelding van de heilige Maagd, een beeld, je zou kunnen behoeden voor rampen en in aanbidding neerzigen deed je alleen als je ouders je voorgingen tenslotte werd je niets gevraagd en van weeromstuit rolde

Metje dan kraaiend van plezier over de vloer die dan spontaan door haar zusters werd geknuffeld.

'Doen jullie een beetje rustig aan,' klonk dan de vermanende stem van Odile wiens aandacht ook volkomen werd afgeleid van de aanbidding van waaruit zoveel voorspoed en bescherming tegen onheil werd verwacht.

Bertram duwde zijn vilthoed wat vaster over de oren en hernam zijn werkzaamheden, ondertussen een bezorgde blik op het zwerk werpend, hij verwachtte eigenlijk donkere wolken snel te zien binnendrijven, de stilte duidde erop en stilletjes hoopte Bertram dat de wolkenvelden snel met alle hevigheid zouden losbarsten, het gevoel van onzekerheid en onbehagen zou dan plaats kunnen maken voor acceptatie en berusting terwijl opluchting ook deel zou zijn in het licht van het feit, dat de naaste bedreiging zich slechts uitte in een hevige onweersbui.

Geroutineerd wipte Bertram nu de resterende pastinaak uit de grond, ongeduldig ontdeed hij de stelen van de

overtollige aarde, hij proefde het zand tussen zijn lippen, goede aarde beseftte hij, het was de moeite waard elk jaar, hoe klein het stukje moestuin ook was, om wisselteelt toe te passen, het was natuurlijk verleidelijk om de gewassen op dezelfde plaats te houden want het volgende seizoen leverde dat dan vaak het meeste op, maar dan raakte de grond snel uitgeput met alle gevolgen van dien, gemakzuchtig waren we allemaal, we zijn daaromtrent allemaal hetzelfde, de minste moeite loont op de lange duur het slechtst, ook dat wisten de meesten maar al te goed, er zat niets anders op dan geduldig zwoegend de dag door te komen zodat je al zwetsend van geluk je eenvoudige boerenhut weer kon binnen strompelen, dof, afgewerkt en slechts belust op eten.

Bertram probeerde zich op zijn werkzaamheden te concentreren, de vage onrust hield hem nog steeds in zijn greep, de wuivende grashalmen die hem het bestaan voordien zo dragelijk mogelijk maakte, de gedachte dat het menselijk bestaan slechts was als een grashalm

wuivend in de wind wachtend op de fatale windvlaag zodat het levenloos en krachteloos ter aarde zou liggen kon hem vandaag niet beroeren, de geruststelling dat het menselijk leven op die manier eindig was bleef vandaag uit, in plaats daarvan duurde de onrust over het dagelijkse bestaan voort.

Als vanzelf begon hij te piekeren over de gezondheid van Odile, zijn aanbeden vrouw was niet zo sterk, vaak toonde ze gedurende korte tijd een zwakte die haar dwong de bedstede op te zoeken, een wiebelende voet liet hem dan merken dat de beterschap niet lang meer op zich liet wachten, de kinderen en daar verbaasde hij zich vaak over vonden het niet anders dan normaal dat hun moeder op gezette tijden gedurende korte tijd de bedstede moest opzoeken en als vanzelf werden haar taken zo goed mogelijk overgenomen.

Een bittere trek verscheen om de mondhoecken van Bertram, aan niemand, zo kreeg hij het gevoel kon je dergelijke zorgen kwijt, de kapelaan had het zonder veel omhaal van woorden weggewuifd

met de woorden dat alles nu eenmaal in Gods hand lag en dat het waarschijnlijk beter zou gaan wanneer Odile weer in verwachting raakte daarmee opnieuw opzettelijk voorbijgaand aan het feit, dat het aftreksel van salie Odile nu juist beschermde tegen een nieuwe ongewenste zwangerschap.

Een wind stak plotseling op, Bertram liet een ogenblik zijn gereedschap rusten en keek met enige huiver om zich heen, alles was rustig en toch kon hij een gevoel van onrust, zeg maar gerust onheil niet van zich afzetten.

Even herademde hij licht, morgen moest hij naar Baas Brekelmans, wellicht voelde hij zich daardoor onrustig maar al spoedig kwam hij tot de slotsom dat hij zichzelf in slaap trachtte te sussen.

Besluiteloos liet hij de spade in de muis van zijn hand balanceren, veel boeren lieten de spade vaak onder handbereik staan, ze waren evenals Bertram bevreesd wanneer ze omhoog kwamen van hun arbeid en niets anders zagen dan een donker woud met een smal weggetje dat naar de dichtstbijzijnde versterkte hoeve

leidde, waar de andere kant van het bos naar leidde werd hun slechts vagelijk duidelijk uit de verhalen van verdwaalde reizigers, die niet zelden zo verward spraken dat een verhaal, omzichtig fluisterend gebracht op de duur groteske vormen begon aan te nemen hetgeen de al bestaande angst en onrust alleen maar versterkte.

Bertram probeerde zijn aandacht af te leiden en concentreerde zich op de overige gewassen in de tuin, de aardpeer zag er dit jaar ook erg goed uit, in de verte hoorde hij dartele kindervoetjes en hoge kinderstemmetjes, het gaf hem een vredig gevoel en voor even drukte het de onrust terwijl hij naar de andere kant van de weg loerde, daar waar het dichte bos begon van waaruit allerlei onheil tevoorschijn kon komen, naast wolven, Bertram wist niet wat hij het meest moest vrezen, konden plotseling geharnaste ruiters verschijnen die brandschattend hun weg vervolgden, vorig jaar of was het jaar daarvoor, het was zo beangstigend geweest dat Bertram alle moeite had gedaan om het gebeurde te verdringen en

telkenmale wanneer hij eraan dacht probeerde hij zich te herinneren wat en wanneer het zich had plaatsgevonden en het enige wat hij zich nog herinnerde waren donderende paardenhoeven en een schreeuwende stem die woedend had geroepen dat hier niets viel te halen waarna de wereld uiteen scheen te spatten in een vurige bol.

Dagenlang was hij verzorgd en ten langen leste had hij de ogen opengeslagen, met versluisde blik had hij getracht zijn omgeving te herkennen, hij herinnerde zich nog goed dat hij vermoeid in de kussens was teruggezakt ondersteund door Odile die hem een beker had aangereikt, gulzig had hij gedronken, de koortsige blik was langzaam uit zijn ogen verdwenen.

Odile had zich bezorgd over hem gebogen en gefluisterd, dat hij zich geen zorgen behoefde te maken, ondertussen had ze hem verzekerd zorgde zij voor alles en vermoeid had Bertram de ogen weer gesloten om wederom in een diepe slaap weg te zinken.

En nu stond hij daar al spittend en

wroetend in de donkere aarde en trachtte zijn onrust te vergeten om met zijn vrouw en kinderen een gelukkig leven te leiden. Bertram inspecteerde kort de overige gewassen zoals hij dat gisteren ook had gedaan, zoals hij dat alle dagen had gedaan en met een gesmoorde kreet wierp hij zijn gereedschap terzijde, trok de vilten hoed wat steviger over zijn ogen en stapte over de lage omheining, die zijn moestuin afschermd van de woeste grond en vastbesloten wandelde hij het smalle pad op in de richting van het donkere woud, hij hoefde niet ver te lopen en weldra bevond hij zich tussen het donkergroene geboomte en ondanks de heldere dag leek het alsof hier de zon had opgehouden te schijnen, hij weleens gehoord van reizigers die dagenlang door een dicht bos waren getrokken met niets dan het schemerduister om zich heen, er was weinig verbeeldingskracht nodig om te bedenken dat achter elke boom een bende beurzensnijders in hinderlaag lag, reizigers beweerden bij hoog en bij laag dat ze kleine wezens steeds kijkend langs de stam van een boom hadden zien

zweven van boom tot boom zonder dat hun voeten of iets dat er op leek de bodem schenen te raken, huiverend spraken ze over wolven die sluipend hun pad hadden gekruist, vurige ogen die naar het scheen geringschattend hun kans berekenden om toe te slaan, in vele gevallen verdwenen ze spoorslags tussen de dichte bomenrijen op zoek naar een gemakkelijker prooi. Bertram stond een ogenblik stil, hij had zich voorgenomen gewoon om een eindje het bos in te wandelen en nu eenmaal te midden van de woudreuzen zakte hem de moed in de schoenen, zijn nieuwsgierigheid had het gewonnen van de angsten die in hem leefden voor het onafzienbare woud maar zodra hij er voet in had gezet voelde hij zich machteloos en verloren, er was niemand te zien en overal loerde het gevaar, hij deed nog een paar stappen en bedacht zich met opeen geklemde vuisten, dat vanaf dit pad, hierlangs zou de bedreiging kunnen komen, morgen ging hij naar Baas Brekelmans en ongetwijfeld zou hij daar de nodige geruchten te horen krijgen, voor het moment had het, zo moest hij

wel concluderen, geen enkele zin dieper het bos in te gaan om welke dreiging dan ook bij voorbaat te vrijdelen.

Met zijn handen diep in zijn zakken slenterde hij terug, hij keurde het bos geen enkele blik meer waardig alsof het bos niet aan zijn verwachtingen had voldaan en hem niet alleen had teleurgesteld maar ook, zo voelde hij zich, op een of andere manier had beledigd, morgen zou hij ongetwijfeld bij Baas Brekelmans het nodige te horen krijgen vooral zijn knechten zouden wanneer de baas buiten gehoorsafstand was hun meningen luid verkondigen, de lippen van Bertram krulden reeds verachtelijk, woorden kon je verwachten alleen maar woorden en wanneer je je voorover boog, vertrouwelijk, met de vraag hoe het nu precies zat putten ze zich nog meer uit in een ongebreideld woordengeraas wat feitelijk kant noch wal scheen te raken en slechts tot doel had de sleur van de werkzaamheden te doorbreken en het ego van de spreker te strelen waarvan Bertram zich afvroeg wat daarvan over zou blijven bij een directe confrontatie.

Bertram boog zich voorover en omklemde de randen van de put met beide handen en keek aandachtig naar beneden waar hij ternauwernood nog de oppervlakte van het water kon zien, zijn bezorgdheid gold voornamelijk dat allerlei ongedierte zich zou ophouden in het water, hij wist niet waarom maar hij vond ratten vieze dieren ofschoon hun vlees in tijden van nood goed was te eten echter het enige wat hij kreeg te zien waren salamanders die af en toe naar boven kwamen in het heldere water om lucht te happen.

Gerustgesteld wendde hij zich af, het huis klonk vreemd stil, Bertram versnelde zijn pas en rukte de deur van zijn bescheiden woning open, hij riep om Odile, geen antwoord, niemand te zien, Odile, de meisjes, ze leken wel in de lucht opgelost, gehaast keek hij rond, opende de bedstee, de kasten, het bleef stil, ongerust haastte hij zich naar achteren, de varkens stonden rustig knorrend in hun verblijf te wroeten, 'vreemd,' dacht Bertram terwijl zijn blik onrustig heen en weer schoot, het zijdeurtje stond open, hij keek nogmaals in de donkere hoeken, keerde manden om,

de stapel hooi werd in allerijl omver
geworpen.

Totaal verzenuwd rende hij nu naar
buiten, het woud ruiste hem tegemoet,
met klapperende vleugels gingen
houtduiven de lucht in, de stilte omringde
hem, hoe haatte hij de stilte en besepte hoe
gewend, ja hoe gehecht hij was geraakt
aan de opgewekte kinderstemmen die van
de vroege ochtend tot de late avond door
het huis klonken.

Hij beet op zijn lippen, hij besepte dat hij
nu zo graag zou willen dat er niets was
gebeurd, dat de kinderen en Odile hun
stemmen, hoe verlangde hij ernaar hun
stemmen opnieuw te mogen horen, alles
zou weer goed zijn, er zou niets anders
zijn dan opluchting en
vergevingsgezindheid en het intense
voornemen om alles voortaan beter te
doen.

Bertram draaide zich om, hij vroeg zich af
of het verstandig was het bos in te hollen,
bij meerdere gelegenheden was hij om
een of andere reden in paniek het woud in
gerend om tot het besef te komen, al
hijgend, dat al het rennen hem eerder van

zijn zinnen beroofde dan dat er daadwerkelijk de juiste beslissing werd genomen die de zoektocht zou moeten vergemakkelijken, een gerucht achter hem, Odile en de meisjes, de kleine Metje hing nog steeds aan de rokken van Odile, kwamen vanachter een grote rots tevoorschijn en vol trots hield Odile een mand naar voren, tot de rand gevuld met cantharellen.

'Niet slecht hé,' sprak ze glimlachend, 'we zijn wel wat lang weggebleven, maar je bent toch niet ongerust geworden, is het wel,' hernam ze lichtelijk schuldbewust, immers ze had Bertram niet gewaarschuwd dat ze op pad gingen om paddenstoelen te zoeken, maar Bet had zo aangedrongen terwijl Sofie liever met haar tol had willen spelen, met een moederlijke beslistheid had Odile geweigerd haar alleen achter te laten. 'Ohh, nee hoor,' antwoordde Bertram schouderophalend die moeite had om zijn opluchting te verbergen en vervolgde daarna met licht gehaaste stem, wat Odile een ogenblik deed opkijken; 'ik vermoedde wel dat je van plan was om

paddenstoelen te gaan zoeken, het is er immers wel de tijd voor en ze zien er werkelijk fantastisch uit,' besloot hij opgeruimd en van de weeromstuit duwde hij Sofie en Bet naar binnen, die zich dit al gillend lieten welgevallen als betrof het weer een nieuw spelletje waarvan er volgens hen niet genoeg op de wereld waren.

Bertram tilde de kleine Metje op, ze woog als een veertje in zijn sterke armen en zo dicht bij zijn gezicht nam ze de gelegenheid te baat om het met de platte kant van haar poezelige handjes zijn wangen te bewerken.

'Geef haar maar aan mij,' sprak Odile op vermanende toon terwijl ze in een vloeiende beweging Metje in haar stevige rok liet glijden, 'je maakt haar veel te druk,' sprak ze licht verwijtend ondertussen bewees een lichte bloes op haar wangen hoezeer ze de bemoeienis van Bertram met de kinderen waardeerde, 'straks kan ze van opwindning niet slapen en kom je bij mij klagen,' sprak ze meewarig terwijl ze haar stugge rok vaster om haar middel knoopte.

'Ze huilt de laatste tijd veel minder, dus dat zal wel meevallen,' sprak Bertram opgeruimd, die nu graag de zon in het water zag schijnen, 'trouwens,' vervolgde hij vergenoegd, 'als ze heel moe zijn dan slapen ze beter, ook goed voor mijn nachtrust,' een ogenblik was er een streling in de nek van Odile.

Quasi verontwaardigd haastte Odile zich naar achteren, het was tijd dat de varkens gevoerd werden, ze zou nu wel duchtig opletten, varkens waren ook niet te vertrouwen.

II

Na de laatste raadgevingen was Bertram vertrokken nagewuifd door Odile en de kinderen, Bet had zich naar voren gedrongen en riep om het hardst naar haar vader die net deed alsof hij niets hoorde, zijn schouders schokten een beetje.

Na een lange tocht kwam de Zwarte Hoeve in het zicht, kraaien cirkelden om de schoorsteen, lichtjes kringelde wat rook tevoorschijn op een manier waarvan je onwillekeurig dacht, dat het vuur in weerwil van de koude nacht was gedoofd, smeulend de laatste knappende tikken van het weg vliedende leven uit het hout borgend, een zwarte banier wapperde, het touw was stevig vastgeknoopt, een argeloze voorbijganger zou veronderstellen dat zo stevig was gedaan dat het voor lange tijd niet meer verwijderd zou hoeven te worden, normaal knoopte je zoiets op aan het dichtstbijzijnde uitsteeksel maar hier, wellicht tot ontsteltenis en beklemming

van velen bevond de knoop zich aan de deur bevestigd alsof iedereen die de drempel passeerde er goed van doordrongen moest zijn, dat rampspoed dit huis had getroffen en men niet anders kon doen dan zijn diepe medeleven te betuigen anders dan men vaak gewoon was dit onverschillig als een nu eenmaal onontkoombare gebeurtenis af te doen, immers de dood was ieders metgezel. Bertram verbleekte licht toen hij een omgekeerde kinderwagen ontwaarde pal naast de deur geplaatst, twee sokjes waren naast de wagen gevallen als waren ze onverschillig door de moeder afgestroopt, die waren niet meer nodig nu een koud en versteend voetje onder het dekentje was weggestopt. Jochem een van de knechten opende met een uitdrukkingloos gezicht de deur, het gefladder van de banier nam toe, Bertram keek om zich heen, hij wist ook dat van hoog tot laag je verplicht was een stervende of een dode de laatste eer te bewijzen, Baas Brekelmans kafferde hem altijd uit, je durfde hem normaal gesproken amper onder ogen te komen,

schichtig, niet opkijkend deed je je werk om zo snel mogelijk weer te verdwijnen voordat ruwe vloeken je gehoorgangen zouden teisteren en altijd viel er iets op je werkzaamheden aan te merken en altijd ging het niet snel genoeg, dat voelde je vooral als hij vlak achter je, met zijn voeten vette kluiten opwerpend, aan kwam lopen.

Nu moest je met een uitgestreken gezicht naar binnen, met je pet in de hand, je medeleven betonen, het was een onontkoombare verplichting, Bertram vroeg zichzelf af welke verplichting het meest drukkend was, je werk dat was je gewoon dat voelde niet meer als een verplichting wanneer je groot en stoer de landerijen bewerkte en met welgevallen het werk van je handen kon aanschouwen, maar nu deze verplichting om een dode tegemoet te treden waarvan je wist, dat de meesten daar achteraf onverschillig op zouden reageren te zeer als ze vervuld waren van hun persoonlijke neigingen en strevingen, een ander verdween dan gemakkelijk naar een pas gedolven gat in de aarde.

Bertram rechte zijn rug, een kind waarschijnlijk, overleden, daar had je nog geen binding mee, dat gleed gemakkelijk langs je af zoals regenwater langs je kleding drupte.

Vooraf gegaan door Jochem betrad hij de woonkamer, verduisterd, uit geen enkel raam kierde een strook licht, het licht van flakkerende kaarsen verlichtte het vertrokken gezicht van Baas Brekelmans die gezeten was naast de uitgedoofde haard, slechts enkele smeulende resten waren overgebleven van het intense flakkerende vuur wat nog niet zo lang geleden hoog oplaaiende vlammen had opgeleverd.

Geschokt veerde Bertram op uit zijn gebogen houding bij het zien van het levenloze lichaam van Justine, de gemalin van Baas Brekelmans, de vrouw des huizes, haar bloedeloze gezicht contrasteerde scherp met de donkere windsels die over de kist waren gedrapeerd, in een hoek, wat weggedrukt stond een klein kistje, onooglijk, herbergde een jongetje, volgroeid maar levenloos ter wereld was gekomen.

Een licht gerucht deed Bertram omzien, de knechten Celon en Iserke flankeerden de deurposten en keken zwijgend met verstarde nietsziende ogen neer op het tafereel.

Er werd van hen verwacht dat ze stoer de ingang van de woonkamer zouden bewaken nu zich hier een drama had voltrokken, ze wisten het, de dood was je vaste metgezel, toch was het wel indrukwekkend om bij een dode te verkeren, de bazin had tijdens haar leven ook haar nukken gehad, daar waren de beide mannen zich goed van bewust, op dit moment gleed de mildheid van het bestaan hun harten binnen zoals een roeiboot een veilige kreek werd binnen geboomd.

Bertram wilde zich tot zijn baas wenden, hij moest enkele meelevende woorden uiten, het geweldige lichaam van Brekelmans verschoof zich onrustig in zijn zetel en hij beduidde licht grommend, dat Bertram zijn plaats kon innemen bij de overige familieleden die in rijen weerszijden stonden opgesteld.

'Je bent de laatste die we verwachtten,'

fluisterde iemand Bertram toe en knikte in de richting van de pastoor die nu met gevouwen handen bij het hoofdeinde van de kist van Justine had plaatsgenomen. Bertram had tot zijn ontsteltenis de pastoor die nu zo opvallend zijn plaats in het geheel had ingenomen nog niet eerder opgemerkt, hij slikte even en onderzocht zichzelf waarom hij de man niet eerder had opgemerkt, starende, in verschrikking naar de geopende kisten was hij ogenschijnlijk weggezonden in een bovennatuurlijke sluimer. Dat was hem wel eerder overkomen, dat hij zich in dergelijke omstandigheden niet kon richten op de feitelijkheden en eigenlijk wilde dat wat hij zag niet het einde was dat mensen zouden moeten beleven tenslotte was het gerechtvaardigd dat na dit nutteloze leven, vol met tranen en gezwoeg er een andere werkelijkheid zou ontstaan hoe moeilijk het ook was om je iets daarover voor te stellen, de pastoor en de kapelaan hadden daar vastberaden meningen over ook wanneer je die mening niet deelde waren ze daarover vastberaden vanuit de vorige

vastberadenheid bedacht Bertram zich soms smalend glimlachend, die deze bekrompenheid niet wilde delen en evenmin in dispuut wilde tenslotte was zijn persoonlijke vrijheid er niet mee gediend als hij om het even welke kant koos.

Een gerucht deed hem omzien, de twee knechten, Celon en Iserke stonden nog steeds bewegingsloos naast de deurposten, toch hoorde Bertram een gerucht en zijn ogen snelden van de een naar de ander zonder dat hij kon vaststellen waar het gerucht, op dit moment boog de pastoor, de handen nog steeds gevouwen, zich over de kist van Justine, zijn lippen bewogen, hij leek iets te fluisteren, geen gebed, geen vervloeking, gewoon het spreken van de ene mens tot de andere alsof er niets was gebeurd en de overledene zo dadelijk het woord zou richten tot de vriendelijke priester die zo menselijk tot haar had gesproken.

'Ze heeft gefaald,' als een luide aanklacht donderde de stem van Brekelmans door de ruimte, een golf van afgrijzen en

ontsteltenis waaierte door de rijen
opgestelde bezoekers.

'Je was de laatste die we verwachtten,'
herhaalde de stem vlak bij zijn oor als was
de binnenkomst van Bertram de
aanleiding geweest voor Brekelmans om
zich ondertussen kwaadaardig kijkend in
de richting van Bertram te uiten alsof een
eenvoudige landsman de oorzaak van zijn
misfortuin zou zijn.

Rood wordende plukte Bertram
zenuwachtig aan zijn vestje, 'Baas,' heesde
zijn stem, 'de jongen?'

Zwijg daarover,' baste de stem van
Brekelmans door de ruimte, alle
aanwezigen keken zwijgend naar hun
schoeisel als wisten ze wat er ging komen
terwijl de pastoor ondertussen vergeefs
afwenkende gebaren maakte, 'de vrouw
kan me niet schelen, die kan worden
vervangen, geld genoeg, maar de jongen,
mijn opvolger, dood!!' een krijs van woede
en diepe pijn bereikte de krakende
zoldering, de wind was in hevigheid
toegenomen.

Zalvend weerklonk de stem van de
pastoor door de ruimte terwijl de

kapelaan driftig in de weer was met zijn wijwaterkwast, de druppels vlogen in het rond en bereikten de aandachtig toekijkende bezoekers, de meesten van hen vertoonden slechts uitdrukingsloze gezichten terwijl een enkeling met een dankbare glimlach het tafereel gadesloeg in de gelukzalige wetenschap dat het gewijde water bescherming bood tegen kwade krachten en bovenal de deur opende tot een ander bestaan.

'In paradisum,' galmde de pastoor zo luid mogelijk als wilde hij een volgende emotionele uitbarsting van Brekelmans bij voorbaat in de kiem smoren, 'in paradisum,' herhaalde de pastoor in de hoop, dat de aanwezigen zich terdege bewust zouden zijn van de gewichtige betekenis van zijn woorden.

De aanwezigen schuifelden nu wat ongeduldig met hun voeten terwijl de kapelaan na een blik in het wijwatervat geworpen te hebben, het restant was aanzienlijk en mocht nu eenmaal niet zomaar ergens worden uitgegoten, met hernieuwd enthousiasme de wijwaterkwast begon te hanteren tot

duidelijk ongenoegen van Baas Brekelmans die ongedurig rond zich heen begon te kijken immers de wake had al zo lang geduurd, eten en drinken had hij niet tot zich kunnen nemen, dat was nu eenmaal niet gebruikelijk en eenmaal rond de kist met de wijwaterkwast was wel voldoende alhoewel hij reeds lang wist, dat kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders nu eenmaal de gewoonte hadden om de rituelen zo uitgebreid mogelijk te doen plaatsvinden tenslotte moest het kerkvolk wel onder hun invloed blijven al was het ook voor de uitvoerenden een opluchting wanneer na de dienst de zware kledij kon worden afgeworpen.

Rood wordend stampte Brekelmans een ogenblik ongedurig met zijn voeten op de grond.

De pastoor keek vermanend in zijn richting, 'Jef,' sprak hij zacht,' gun Justine deze laatste eerbewijzen die de kerk u biedt.'

Meerdere mannen in het gezelschap leunden nu onverschillig achterover en keken begerig steeds naar de tafel in de

hoek waarover een witte doek was gedrapeerd, de pastoor had intussen een missaal tevoorschijn gehaald en met gloedvolle stem verhaalde hij nu welke psalmen Justine het meest hadden bekoord en ten overvloede declameerde hij de psalmen in zijn geheel.

Jochem stond Brekelmans nu terzijde en reikte hem een stoof aan, niet dat Brekelmans nu op het moment behoefte had aan een warme stoof, maar het leidde even de aandacht naar wat profane zaken en daar was, zo voorvoelde Jochem nu wel enige behoefte aan nu dat de lofprijzingen nog steeds in volle gang waren.

Een dankbare blik was zijn deel, even afleiding en met meer dan de noodzakelijke aandacht bestudeerde Jef de vorm en de inhoud van de stoof, zijn voeten nu al kousend bewogen zich langzaam over de aangebrachte versieringen op de stoof en bezorgde hem aangename tintelingen op de zool van zijn voeten.

De knechten Celon en Iserke de deurposten flankerend begonnen zich onrustig te bewegen, Celon wenkte met

driftige handbewegingen naar Brekelmans die zijn uiterste best deed de wenkende knecht niet op te merken, hij was bijzonder gesteld op zijn knechten, ze verrichtten alle voorkomende werkzaamheden waarbij ze te pas en te onpas de aandacht van Brekelmans vroegen die als hij bij zichzelf te rade ging zich weleens afvroeg wie nu de werkelijke knecht was, intussen gebaarde Celon steeds heftiger ook Iserke begon zich te roeren en Brekelmans besloot dan ook dat er niets anders opzat om poolshoogte te nemen.

Baas,' fluisterde Celon gehaast met trillende lippen, 'Baas, er wordt geklopt op de deur en...

'Doe dan gewoon open,' Brekelmans probeerde zijn snauwerige stem te dempen net nu de ceremonie ten einde liep had hij een fijn plekje gevonden met een warme stoof onder zijn voeten en wrevelig om de gemiste warmte strekte hij zijn hand uit naar de deur.

'Baas,' fluisterde Celon wederom gehaast en probeerde de uitgestoken hand van Brekelmans terug te duwen, 'Baas, we

verwachtten niemand, er is iets vreemds aan de hand, het kloppen op de deur is zo vreemd, het wordt steeds luider en het is plotseling zo koud geworden.'

'Ik hoor niets,' gromde Brekelmans en duwde Celon met een schouderduw opzij, op hetzelfde moment verbleekte hij, het geklop wat hij nu ook duidelijk hoorde ging over in steeds fellere tikken, zijn hand reikte naar de deurknop, de deur vloog open, een stroom ijskoude lucht wervelde naar binnen, de flakkerende kaarsen doofden, de kamer hullend in mistige rookslierten.

De bezoekers deinsden achteruit, enkele vrouwen vielen flauw bij de aanblik van Justine, een ogenblik straalden haar ogen een onaardse gloed uit waarna de vredigheid van het verstilde gelaat opnieuw intrad zodat men zich afvroeg of ze niet het slachtoffer waren geweest van een korte zinsbegoocheling, Justine lag vredig in haar kist, iets anders had men zich moeilijk kunnen voorstellen.

De pastoor haastte zich de kist te sluiten, er was niets gebeurd, een koude windvlaag had hen een ogenblik van hun

stuk gebracht.

Zegenend sterkte hij zijn handen uit en beval zijn parochianen hetzelfde te doen. Van de weeromstuit hieven de meesten hun handen ten hemel, enkelen zaten nog versuft op de bodem diep onder de indruk van het gebeuren, gedwee als altijd volgden ze hun voorganger en probeerden zich de magie van het moment in te beelden om het idee bij zichzelf wortel te laten schieten dat bij een voortdurende herhaalde geloofsdaad het eindoordeel in hun voordeel zou uitvallen terwijl ook enkelen gedurende de zegening reeds bij zinnen kwamen en zichzelf verwijtend afvroegen waarom ze ten alle tijde zo dociel hun voorganger dienden te volgen, werd het niet eens tijd om zelf te beslissen wanneer een spirituele gedachte of een geloofsdaad gewrocht kon worden. De pastoor, voorafgegaan door de kapelaan, die de heilige tekenen droeg, wenkte zijn parochianen hem te volgen, de processie moest gevormd en gelopen worden.